

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ULUSLARARASI DİNÎ MÛSİKÎ SEMPOZYUMU

**FROM PAST TO PRESENT INTERNATIONAL RELIGIOUS MUSIC
SYMPOSIUM**

03-04 KASIM 2017 • AMASYA

BİLDİRİLER KİTABI

Bu sempozyum T. C. Amasya Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir.

AMASYA • 2017

AMASYALI FAHRÎ MÜEZZİN HACI YUNUS ATAK BEYEFENDİ'DEN DERLENEN AMASYA İLÂHİLERİ VE TEMCİD KÜLTÜRÜ (ZİYARET KASABASI ÖRNEĞİ)

Eren KÖKSAL*

Özet

Geleneksel meşk usulü ile dilden dile nesilden nesile aktarılan mûsikî kültürü zaman içerisinde tahrif olmaya ve kaybolmaya yüz tutmuştur. Bir kültür mirası olan mûsikî eserleri, mûsikîşinaslar ve halk arasında muhafaza edilmeye çalışılmıştır, fakat yazıya aktarılmadığı için çoğu unutulmuştur. Bu kültür mirasını hafızasında taşıyarak günümüze ulaştıran önemli kişiler bize geçmişin mûsikî yaşamı ve birikimi hakkında önemli bilgiler vermektedirler. Amasya ili Ziyaret Kasabası'nda yaşayan Hacı Yunus Atak Beyefendi bu önemli şahsiyetlerdendir. Herhangi bir mûsikî eğitimi olmamasına rağmen dedesinden öğrendiği ilâhîleri ve cami mûsikîsi formlarını muhafaza ederek kaybolmasını engellemiştir. Ayrıca bu eserlerin kaybolmasının engellemek için çok çaba sarf etmesine rağmen hiç muhatap bulamadığından da şikâyet edecek kadar mûsikîye âşık olan Hacı Yunus Atak Amasya'nın dinî mûsikî kültürü hakkında çok önemli bilgiler aktarmıştır. Bu çalışmada; hayatı, kendisinden derlediğimiz ve notaya alarak kayıt altına aldığımız Amasya ilâhîleri, Amasya'daki temcid okuma geleneği, tarihsel gelişimi ve yakın zamana kadar olan tekâmülünü ile birlikte bu geleneği hala yaşatmakta olan Ziyaret Kasabası'nda okunan geleneksel "Temcid" ve "Temcid İlahileri" ile fahrî müezzincilik görevi sırasında icra edilen dinî mûsikî çalışmaları yer alacaktır. Bu kültür mirasını bize ulaştıran mûsikîşinas ve fahrî müezzinciler Hacı Yunus Atak Beyefendi'den derlenen bilgiler ve eserler bu çalışma ile kayıt altına alınmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Amasya İlahîleri, Temcid, Dinî Mûsikî, Ziyaret Kasabası, Hacı Yunus Atak.

Amasya Hymns and Tamjid Culture Compiled From The Honorary Muezzin Hadji Yunus Atak (Instance of Ziyaret Town)

Abstract

The traditional music culture, which is transmitted from generation to generation by genre, is distorted and lost in time. Musical works, which are a cultural heritage, has been tried to be preserved among the musicians and the people, but most of them are forgotten because they are not transferred to the writings. These Important people carrying this cultural heritage in their memories up to today give us important information about the musical life and the musical accumulation of the past. Hadji Yunus Atak, who lives in the Amasya Province Ziyaret Town, is one of these important figures. Though he has no official musical education, he prevented the hymns and the forms of music in the mosques he learnt from his elders from being forgotten by preserving them in his memory. Moreover, although he made a great effort to prevent the loss of these works, Hadji Yunus Atak, who is in love with music enough to complain about not finding any interlocutor, has transferred us very important information about the religious music culture of Amasya. In this study we are going to examine; the life of Hadji Yunus Atak, hymns of Amasya we compiled and recorded by musical writing, the tradition, historical development, and evolution of chanting tamjid in the city, thr tradition tamjid and tamjid hymns chanted in Ziyaret Town, religious musical works performed during the duty as an honorary müezzinciler. The information and works compiled from the musical and honorary muezzinciler Hadji Yunus Atak, who delivered this cultural heritage to us, will be recorded by this work.

Keywords: Hymns of Amasya, Tamjid, Religious Music, Ziyaret Town, Hadji Yunus Atak.

Giriş

Medeniyetlerin filizlenip yeşerdiği ve farklı asırlarda farklı toplumlara ev sahipliği yapan bir şehir olan Amasya tarih ilmi ve sair beşeri ilimler açısından önemli bir noktadır. Asırların getirmiş

* Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, erenkoksal9@hotmail.com.

olduğu bilgi birikimi ve medeniyetlerin tevatüren aktarmış olduğu tecrübeleri kendi potasında eriterek bir ilim ve kültür merkezi haline gelmiş ve bu görevini günümüze taşımış nadir Anadolu şehirlerindedir. Tarih boyu yetiştirmiş olduğu ilim, irfan ve sanat ehli zevatın katkılarıyla bir ilim ve kültür şehri olarak anılagelmiş, nice âlimler, edibler, sanatkâr ve zanâatkârlar, yöneticiler, kumandanlar, şehzadeler ve padişahlar yetiştirmiş ve bu anlamda kültürel ve siyasi bir çekim merkezi olarak adından bahsettirmiştir.

Bu ilmi ve kültürel aktarımın sanat aynasındaki tezahürü ise farklı bir derinlik ve ustalık ile karşımıza çıkmaktadır. Sanatın birçok şubesinde o şubeye yön veren ustalar; meşhur hattatlar, mûsikîşinaslar ve sanatçılar yetiştirmiştir. İlm-i mûsikî cihetinde de her devirde mahir hanende, sâzende ve bestekârları himaye etmiş, yetiştirmiş ve hatta mûsikîşinas şehzâde ve padişahlar çıkarmış bir şehirdir.

Genel anlamda mûsikîyi her zaman havzasında barındıran şehir dinî mûsikîmiz açısından da büyük öneme sahiptir.¹ Dinî mûsikîmiz içerisinde yer alan cami ve tekke mûsikîsi formlarının gelenekteki tavır ve teâmüllerle icra edilmesi ve bu icraların selâtin şehirlerde ki icralarla bazı yöresel farklılıklar dışında benzeşmesi şehirdeki dinî mûsikî kültürünün gelişmişliğinin ve zenginliğinin göstergesidir. Bu gelişmişlik şehrin birçok bölgesinde bugün bile gözlenebilmektedir. Bu anlamda dinî mûsikî'ye ait gelenekleşmiş uygulamaların ve eserlerin icrası önem arz etmektedir fakat zaman içerisinde unutulmaya başlanmıştır. Bu noktada geçmişle aramızda bir kültür bağı kuran büyüklerimiz devreye girmekte ve bize medeniyetimizin mirasını aktarmaktadırlar. Bizlere düşen görev ise bu zenginliğin kaybolmasını önlemek ve bizden sonrakilere kayıpsız aktarımını sağlamaktır. Bu sebeple dinî mûsikî eserlerinin derlenmesi ve bu geleneği hafızalarında muhafaza eden kaynak kişiler büyük önem arz etmektedirler. Amasya ili Merkez ilçesi Ziyaret Kasabası'nda mukîm Hacı Yunus Atak Beyefendi bu önemli kaynak kişilerden bir tanesidir. Bu çalışma esnasında kendisinden on üç adet ilahi ve bir adet temcid tarafımızca derlenmiş, notaya alınmış ve böylece kaybolması önlenmiştir. Çalışma dâhilinde derlediğimiz bu ilahiler, temcid, temcid okuma geleneği, şehirdeki ve Ziyaret Kasabasındaki dinî mûsikî uygulamaları ve Hacı Yunus Atak Beyefendi'nin hayatı, mûsikîşinaslığı ve fahrî müezzinliği yer alacaktır.

Hacı Yunus Atak Beyefendi'nin Hayatı

Hacı Yunus Atak Beyefendi 5 Mayıs 1939 yılında Amasya'da dünyaya gelmiştir. Zamanın şartları sebebiyle 1 Ocak 1940 yılında nüfusa kaydolmuştur. 1946 yılında ilköğrenimine başlamış ve 1952 yılında mezun olmuştur. İlkokul 4. sınıftayken güreş sporuyla ilgilenmeye başlamış 28 yaşına kadar amatör olarak bu sporla ilgilenmiştir. 2. Ocak 1955 yılında evlenmiştir.

Resim 1: Hacı Yunus Atak

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Eren Köksal, *Amasya'da Dinî Mûsikî Geleneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015.

1960 yılında askere gitmiş, askerliğini Afyon ve Bursa'da hava er olarak yapmıştır. Askerden sonra şoför olarak çalışmaya başlamış, taksi dolmuş şoförlüğü, meyve sebze taşımacılığı ve daha sonra da uzun yol otobüs şoförlüğü yapmıştır. Gençlik yıllarında başladığı güreş sporuna 1968 yılında kazandığı güreş hakem kursunu başarı ile bitirerek devam etmiştir. 1971 senesinde uluslararası güreş hakem kursunu kazanmıştır. 1994 senesine kadar Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde Amasyalı ilk resmi hakem olarak müsâbakalarda görev yapmıştır. 1989 yılında yağlı güreş hakem kursunu kazanmış, Kırkpınar'a gitmiştir. 2000 yılında 60 yaşında iken son yağlı güreş müsabakasını yönetmiş ve hakemliği bırakmıştır. Bu alanda takdirnameleri mevcuttur. 1975 yılında şoför olarak Hacca gitmiştir daha sonraki senelerde de Amasya'dan hacı adaylarını kutsal topraklara taşımıştır. Hacı Yunus Atak Beyefendi halen Amasya'da Ziyaret Kasabası'nda yaşamaktadır.²

Mûsikîşinaslığı ve Fahrî Müezzinliği

Hacı Yunus Atak Beyefendi müstakil bir mûsikî eğitimi almamasına rağmen çocuk yaştan itibaren ailesindeki ve yakın çevresindeki imam hatipler vasıtasıyla dinî mûsikî ve bilhassa cami mûsikîsiyle alâkadar olmuştur. İçindeki mûsikî aşkı kendisini, her ne kadar profesyonel olarak bu işle uğraşmasa da, ömür boyu devam edecek bir müezzinlik vazifesi ile yüklemiştir. Sekiz yaşından itibaren fahrî olarak müezzinlik yapmaya, temcid okumak için minareye çıkmaya ve ramazan aylarında ilahiler okumaya başlamıştır. Sesinin güzelliği ve mûsikîye olan aşkı sebebiyle büyükleri tarafından sürekli teşvik edilmiştir.³

Kendisinden derlediğimiz eserleri ve temcidi büyük bir hassasiyetle muhafaza etmiş unutmamak için güftelerini çoğaltmış etrafındakilere vermiş ve takvim yapraklarının arkalarına yazarak çoğaltmıştır. Hafızasındaki eserleri çevresindeki din görevlilerine öğretmeye çalışmış ve fakat ilgili kimse bulamadığından öğretememiştir. Yeni gelen din görevlilerin yöreye özgü ilahileri ve cami mûsikîsi formlarını icra edemediklerinden dolayı bu eserlerin kaybolmaya yüz tuttuğundan şikâyet etmektedir. Günümüzde yetişen din görevlilerini bu anlamda eleştiren Hacı Yunus Atak Beyefendi mûsikînin ve bu eserlerin önemini hâlihazırda görevde olan imam hatip ve müezzinlerden çok daha iyi anlamış bir mûsikîşinastır.⁴

Sekiz yaşından itibaren Ziyaret Kasabasının eski imamlarından ilahileri ve cami mûsikîsi formlarını meşk etmeye başlamıştır. Annesinin dayısı ve annesinin dedesinin kardeşlerinden Ziyaret Kasabasına özgü ilahileri ve temcidi meşk etmiştir. Kadir Kabakçılar, Latif Kabakçılar ve oğlu Osman Kabakçılar bu kişiler arasındadır. Her gün ikindi ve akşam namazları arasında kasabanın ihtiyarları şadırvanda toplanır sohbet eder ve ilahiler meşk ederlermiş. Kendi ifadesi ile dayısı: "Latif Hoca" her gün şadırvanda kendisine bu ilahileri okur ve yazmasını istemiş, o da dayısının ağzında çıkan her kelimeyi yazarmış. Böylece, Hacı Yunus Atak geniş bir ilahî repertuarına sahip olduğunu ifade etmektedir.⁵

İlerleyen senelerde kasaba da bulunan bütün camilerde fahrî olarak müezzinlik yapmıştır. Yaklaşık olarak otuz beş sene sürdürdüğü bu görev esnasında her sene ramazan aylarında her gece temcid okumuş ve teravîh namazında kendi teşkil ettiği grupla birlikte camilerde ilahiler okumuştur. Sistemli bir şekilde prova yaptıklarını ve kasaba halkı tarafından büyük bir beğeni ile dinlenildiklerini ifade etmiştir. Hasan Kabakçı ve Ahmet Erkalkar bu grubun diğer üyeleridir. İlahî grubu teravîh namazından sonra camiden çıkmayarak o gece temcidde icra edecekleri ilahileri ve ertesi gece teravîh namazı aralarında okuyacakları ilahileri prova ederek bütün bir ramazan ayını geçirirlermiş. Bu usûl üzere radyo ve televizyondan dinledikleri ilahileri de ezberleyerek repertuarlarına eklemişler ramazan ayı boyunca tekrara çok fazla düşmeden ilahiler okumuşlardır. Bu bölgede okunan ilahilerin bu yöreye has olduğunu başka hiçbir yerde duymadığı özgün eserler olduğunu ifade etmiştir.⁶

² Eren Köksal, Fahri Müezzin Hacı Yunus Atak ile yapılan mülâkatlar, 30-31 Ocak 2016, Hacı Yunus Atak'ın Evi, Ziyaret Kasabası.

³ Eren Köksal, a.g. mülâkat.

⁴ Eren Köksal, a.g. mülâkat.

⁵ Eren Köksal, a.g. mülâkat.

⁶ Eren Köksal, a.g. mülâkat

70 | Geçmişten Günümüze Uluslararası Dini Mûsiki Sempozyumu

Amasya Mûsikî Cemiyeti mensuplarından Neyzen Mehmet Kemeroğlu⁷ ile 1960'lı yıllarda farklı meclislerde meşklere katılmış. Klasik Türk Mûsikîsi dinlemekten ve icra etmekten büyük zevk aldığını ifade eden Hacı Yunus Atak Beyefendi, Dede Efendi ve Hacı Arif Bey'in eserlerini çok sevdiğini, Nevzad Atlığ tarafından yönetilen Devlet Klasik Türk Müziği Korosu'nu, Mustafa Erses ve Kutlu Payaslı tarafından yönetilen TRT korolarını sürekli olarak dinlediğini ifade etmiştir. İlerlemiş yaşına rağmen halen Amasya Belediye Konservatuvarı Türk Sanat Müziği Korosu çalışmalarına ve konserlerine solist olarak katılmaktadır.

Kendisinden Derlenen Amasya İlahileri ve Temcid

Hacı Yunus Atak Beyefendi'den derlediğimiz ilahiler Ziyaret Kasabası'na özgü, bu yörenin folklorik unsurlarını taşıyan, geleneksel ve yöresel içtimâî meclislere ve etkinliklere göre icra edilen, ayrıca ihtiva ettiği güftelere göre değişiklikler arz eden bir şekilde olduğu görülmektedir. Toplamda on dört adet eser derlenip kayıt altına alınmış; usûl, makam ve form tasnifi yapılarak notaya alınmıştır. Bu eserler; bir adet temcid, üç adet temcid ilahîsi, dört adet ramazan ilahîsi, bir adet mersiye, iki adet gelin alma (kına) ilahîsi olarak sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmaya dâhil edilemeyen üç adet ilahi daha mevcuttur. Eserlerin altısı Hüseyinî makamında, üç tanesi Uşşak makamında, bir tanesi Sûznâk makamında, iki tanesi Karcıgar makamında, iki tanesi de Segah makamındadır.⁸

Eser Listesi:⁹

Eser Adı	Form	Makam	Usûl	Kaynak Kişi	Derleyen & Notaya Alan
Ya Celil Ya Cabbar	Temcid	Hüseyinî	Serbest	Hacı Yunus Atak	Eren Köksal
Al Yeşil Lâlesi Tutmuş	İlahî	Hüseyinî	Nim Sofyan	Hacı Yunus Atak	Eren Köksal
Hem Bize Peygamber Gönderdin Anı	İlahî	Hüseyinî	Düyek	Hacı Yunus Atak	Eren Köksal
Tuğba'nın Dalları	İlahî	Hüseyinî	Nim Sofyan	Hacı Yunus Atak	Eren Köksal
Ramazan Ayıdır Gelen	İlahî	Hüseyinî	Yürük Semaî	Hacı Yunus Atak	Eren Köksal
Ben Şahuma Vardım	İlahî	Hüseyinî	Sofyan	Beypazarlı Hâfız Yaşar Demir	Hacı Yunus Atak & Eren Köksal
Bir Kişi Kendin Günahdan Sakına ¹⁰	İlahî	Uşşak	Aksak	Hacı Yunus Atak	Eren Köksal
Gafil Olma Bu Dünyada Gezersin	İlahî (Temcid)	Uşşak	Düyek	Hacı Yunus Atak	Eren Köksal
Şam İlahîsi - Cami'i Ümmiyye	İlahî (Temcid)	Uşşak	Aksak	Hacı Yunus Atak	Eren Köksal
Bahçesinde Bülbül Şakır	İlahî (Temcid)	Sûznâk	Yürük Semaî	Hacı Yunus Atak	Eren Köksal
Hey Koyun	İlahî	Karcıgar	Sofyan	Hacı Yunus Atak	Eren Köksal
Allah Hû Mevlâm Hû	Mersiye	Karcıgar	Sofyan	Hacı Yunus Atak	Eren Köksal
Bu ayda Cennet Kapısı Açılır Hû Mevlâm	İlahî	Segâh	Nim Sofyan	Hacı Yunus Atak	Eren Köksal
Ey Bizim Allah'ımız ¹¹	İlahî	Segâh	Nim Sofyan	Hacı Yunus Atak	Eren Köksal

⁷ Amasya Dârül Hilafetül Aliyye Medresesi İlahî Muallimi.

⁸ Eren Köksal, a.g. mülâkat.

⁹ Eren Köksal, a.g. mülâkat.

¹⁰ Bu ilahi, Şam İlahîsi - Cami'i Ümmiyye ile aynı müzikal yapıdadır. Farklı bir güftenin giydirilmesiyle okunan şeklidir.

¹¹ Bu ilahinin İrfan Özbakır'dan derlenen, Osman Akbaş ve Fatih Koca'nın Hacı Asiye Akbaş Hanımefendi'nin okuyuşuyla tashih edilerek yeniden notaya alınmış bir şekli de mevcuttur. Bkz. Eren Köksal, *Amasya'da Dinî Mûsikî Geleneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015, s. 94. Hüzzam makamında olan bu ilahiyle tarafımızdan Hacı Yunus Atak Beyefendi'den derlenen notasını yayınladığımız Segâh makamındaki ilahi arasında birkaç ölçülük müzikal benzerlik bulunmaktadır. Güfteleri farklılıklar içermektedir.

Derlenen bu ilahilerle alakalı icra sırası, şekli ve içerikle alakalı önemli bilgileri notalar üzerinde dipnot şeklinde verilmiştir.

Bu eserler içerisinde temcid ayrı bir önemi haizdir. Cami mûsikîsi formlarından olan Temcid 'in Amasya'da ve Ziyaret Kasabası'ndaki icra geleneğini irdeleyeceğimiz bu bölümde şehirdeki temcid okuma geleneğini ele alacağız. Bu bağlamda öncelikle "Temcid" formunu tanımamız gerekmektedir.

Temcid

Türk din mûsikîsinde "Temcid" "tazim ve sena etmek" anlamlarına gelen, ezandan ayrı olarak minarelerden müezzin, müezzinler veya temcid okumak da ehil kişiler tarafından, tek başına veyahut cumhur olarak okunan ve güftesi Allah'a yapılan dua tazarru ve münâcatlar içeren bir cami mûsikîsi formudur.¹² Arapça "mecd" ululamak mastarından gelen, tevhid duygusunun telkin edildiği ve Allah'ın azâmeti hakkında kısa arapça dua mahiyetinde bir güfteden oluşan, belli bir nağmenin küçük farklılıklar dışında tekrar edilmesiyle icra edilen bir çeşit münâcât olarak da ifade edilen¹³ bu form genellikle Ramazan ayında sahurdan sonra minareden bütün müezzinlerin iştirakiyle icra edilirdi¹⁴ ancak üç ayların başladığı Recep ayının ilk gününden Ramazan ayının teravih kılınan ilk gecesine kadar yatsı namazından sonra okunurdu. Kandil geceleri, kadir geceleri ve dinî açıdan önem ihtiva eden gecelerde de temcid okunur ve halk da minarenin altında okunan temcidi dinler, zaman zaman iştirak eder ve ayrıca okunan temcidi mûsikî bakımından değerlendirirdi.¹⁵

Bazı sözlüklerde ise 'sabah namazı vaktinden evvel minarelerde belli makamlarda söylenen arapça niyaz ilahisi'¹⁶ ve 'sena ve tazimi havi olarak sabaha karşı minarelerde lahn ile okunan dua' ve bu duanın ekseriyetle sahur vaktinde okunmasından mütevellit halk arasında sahur manasında 'Temcid vakti' denildiği ifade edilmektedir.¹⁷ Allah'ı mecd-ü sena etmek için icra edilen temcid dinî mûsikîmizin tesbih formları içerisinde yer almaktadır.¹⁸

Genel olarak bakıldığında minareden Allah'a yapılan dua ve tazim olarak ifade edilebilecek bu form müzikal açıdan incelendiğinde serbest veya ölçülü olarak bestelenmiş temcidler karşımıza çıkmaktadır.¹⁹ Günümüzde de yeniden icra edilmeye başlanan bestesi Hatib Zakiri Hasan Efendi'ye ait olan Irak makamındaki temcid ve münâcât Suphi Ezgi tarafından 1935 yılında notaya aslına uygun olarak alınmış ve önemli bir temcid örneği mûsikîmize kazandırılmıştır. Ayrıca bu temcidin icrasını da detaylı olarak açıklayan Ezgi gelenekteki temcid icrasının nasıl olduğunu bizlere aktarmıştır.²⁰ Bu temcid haricinde notası bulunan farklı temcid örnekleri de mevcuttur. Bunlar: Sabâ Temcid (Vâsil Olmaz Kimse Hakk'a), Sabâ Temcid (İşte Geldi İyd ü Edha), Sabâ Temcid (Açıldı Çün Bezm-i Elest), Sabâ Temcid (Bağrımdaki Biten Başlar), Sabâ Temcid (Geydim Hırkayı Hakk'ın Yolunda), Sabâ Temcid (Lâ ilâhe İllallah), Bestenigâr Temcid (On Bir Ayın Sultanısın), Nevâ Temcid (Lâ ilâhe İllallah)²¹ olarak sıralanabilir.

Elimizdeki temcid örneklerinin büyük bir çoğunluğu form olarak Hatip Zakiri Hasan Efendi'nin bestelediği eserle uyuşmamaktadır. İstanbul'da ve Anadolu'nun farklı şehirlerinde hala devam eden temcid okuma geleneği şekillerle devam etmektedir. Bu durumum farklı sebepleri mevcuttur. Birinci

¹² Ubeydullah Sezikli, "Temcid", *DİA*, 2011, c. 40, s. 410.

¹³ Yılmaz Öztuna, *Türk Mûsikîsi Kavram ve Terimler Ansiklopedisi*, Ankara, 2000, s. 479.

¹⁴ Halil Can, "Dinî Türk Mûsikîsi Lügatı", *Mûsikî Mecmûası*, İstanbul, 1967, sayı: 224, s. 8.

¹⁵ Sezikli, "Temcid", *DİA*, s. 411.

¹⁶ Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, 2011, s. 1250.

¹⁷ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih ve Deyimler Sözlüğü*, İstanbul, 1983, c. 3, s. 451.

¹⁸ Suphi Ezgi, *Nazarî, Amelî Türk Mûsikîsi*, İstanbul, 1935, c. 3, s. 67; Hacer Aktaş, *Osmanlı'da Mübarek Gün ve Gecelerde Dinî Mûsikî*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 77; Ferdi Koç, "Türk Din Mûsikîsinde Temcidler ve Sakarya İli Taraklı İlçesinde Okunan Temcid Örnekleri", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. XIII, sayı: 23, 2011, s. 60.

¹⁹ Koç, "Türk Din Mûsikîsinde Temcidler ve Sakarya İli Taraklı İlçesinde Okunan Temcid Örnekleri", s. 60.

²⁰ Ezgi, *Nazarî, Amelî Türk Mûsikîsi*, s. 67-72.

²¹ Koç, "Türk Din Mûsikîsinde Temcidler ve Sakarya İli Taraklı İlçesinde Okunan Temcid Örnekleri", s. 64. Ayrıca temcid metinleri için bkz. Recep Tural, *Türk Din Mûsikîmizde Na't, Tesbih ve Temcidler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994, s. 183-188. Temcid notaları için bkz. Koç, "Türk Din Mûsikîsinde Temcidler ve Sakarya İli Taraklı İlçesinde Okunan Temcid Örnekleri", s. 70-74; Ezgi, *Nazarî, Amelî Türk Mûsikîsi*, s. 67-72; Mustafa Özdamar, *İslambol Geleneğinde Sivil Merasimler ve Doğumdan Ölümüne Mûsikî*, İstanbul, 1997, s. 170-175; Ubeydullah Sezikli, *Çorum'da Dinî Mûsikî Geleneği*, İstanbul, 2015, s. 39-98.

olarak dinî mûsikînin gelenekleştığı ve icra usullerinin kemâle ulaştığı özellikle payitahtta bulunan selâtin camilerindeki uygulamaların ehil icracıların bulunmadığı yerlerde gelenekteki tavra uygun olmadan yapılan icrası, ikinci olarak dinî mûsikînin başka formlarında da görüldüğü üzere Anadolu'da daha basit bir şekilde icra edilmesi²² ve son olarak da ağız ve şive gibi genel dil özelliklerindeki farklılıklar ve bunun gibi yöresel unsurların icraya yansmasıyla oluşan farklı tavırlar temcid formunun uygulamasında farklılıklar ortaya çıkartmıştır.

Bazen bir ilahi formunda karşımıza çıkabilen temcid bazen de yukarıda bahsedilen icra detayları ve güfte özellikleri ile benzerlikler gösterebilmektedir. Bu noktada Ubeydullah Sezikli tarafından Çorum'da Hâfız Recep Camcı Beyefendi'den derlenen Bestenigar temcid²³ ile Ferdi Koç tarafından Sakarya ili Taraklı ilçesinde Hattat Hafız Saim Özel Beyefendi'den derlenen Nevâ, Eviç ve Hicaz makamlarındaki temcidler²⁴ örnek olarak gösterilebilir. Amasya'da okunan ve tarafımızca derlenen temcid ve temcid ilahileri de bu kapsam içerisinde değerlendirilebilir. Amasya'da temcid ile ilgili detaylı bilgi bir sonraki bölümde verilecektir.

Ramazan ayında okunan temcidler de ilahiler de olduğu gibi ilk on beş gün "Merhaba Ya Şehr-i Ramazan" son on beş gün içerisinde ise "Elveda Dost Elveda" kalıpları eklenerek okunurdu. Temcidin sonrasında bazı zamanlar Na't'ler ve ilahiler de okunmaktaydı.²⁵

Amasya'da Temcid Kültürü

Amasya'da var olan mûsikî ve bu çerçevede inşa edilen kültür şehrin bu anlamda kendine has usulleri ortaya çıkarmasına sebep olmuştur. Şehirde bulunan tek selâtin cami olan Sultan II Bâyezîd Camii, sair tarihi camiler ve kapatılmasına kadar şehirde faaliyet gösteren tekkeler evvelce de bahsettiğimiz gibi dinî mûsikîmizin gelenekteki tavır ile bazı yöresel farklılıklar haricinde tatbik edildiği mekânlar olmuş ve bu formların icra usullerinin günümüze aktarımını sağlamıştır. Bu durum şehirde halen canlı bir dini mûsikî geleneğinin varlığını açıkça ortaya koymaktadır.²⁶ Bu bağlamda "Temcid" formu ve icra usulleri ile alakalı şehir tarihinde ki ulaşabildiğimiz bilgileri ve yakın geçmişe tanıklık eden kaynak kişilerden elde ettiğimiz bilgileri bir bütünlük içerisinde arz etmeye çalışalım.

Amasya'da icra edilen temcid ile alakalı en eski mâlûmat, şehrin tarihini on iki ciltlik eserinde detaylı bir şekilde ele alan Abdizâde Hüseyin Hüsameddin Yaşar'ın kaleme aldığı "Amasya Tarihi'nde karşımıza çıkmaktadır. Şehirde yaşayan önemli isimlerin kısa biyografilerine yer verdiği bölümde zikrettiği XVII YY. da yaşamış olan "Hafız Ahmed Çelebi" önemli bir isimdir.

Amasya Sultan Bâyezîd Cami'i kayyumlarından Hâfız Ali Çelebi'nin oğlu olan Ahmed Çelebi oldukça güzel ve tiz bir sese sahip olduğundan Sultan Bâyezîd Câmî'i müezzinliğine getirilmiştir. Erbâb-ı mûsikî ve şuaradan Hâfız Abdullah Çelebi'den mûsikî dersleri aldı, edvar ilmini öğrendi. Halk arasında "Bülbül Çelebi" olarak nam salmıştır. Daha sonra aynı camide başmüezzin olmuş ve burada vazife yaptığı süre boyunca cemaati kendisinden hayli memnun kalmıştır. Çok güzel Kur'an-ı Kerim okuduğu, Bülbül Çelebi'nin tilavetini dinleyenlerin ağladığı, insanın gönül telini titrettiği ifade edilir.²⁷

Bülbül Ahmet Çelebi (Hâfız Bülbül Çelebi) sabah temcidi ve ezanı okuduğunda Amasya halkını cûş u hurûşa getirmiş ayrıca okuduğu ilahilerde insanları çokça etkilemiş. "İnsan-ı Bülbül" olarak tavsif edilen bu zat 1099/1688 kargaşasında hastalanmış ve izleyen senenin Muharrem ayında vefat etmiştir. Amasya bu zatın ölümüne üzülmüş ve halk cenazesinde ağlamıştır.²⁸ Hafız Bülbül Çelebi'nin okuduğu temcidinin Amasya halkı üzerinde bu denli etki bırakması iyi bir temcid icracısı olduğunu göstermektedir. Bu temcidin "sabah temcidi" olarak ifade edilmesi ise ramazanda sahur vakti okunan temcidi akla getirmektedir. Ayrıca XVII. Yy. da temcidin icra ediliyor olması şehirde dini mûsikî formlarını icra edebilecek nitelikte mûsikîşinas din görevlilerinin de bulunduğunu ortaya koymaktadır.

²² Sezikli, "Temcid", *DİA*, s. 411.

²³ Sezikli, *Çorum'da Dinî Mûsikî Geleneği*, s. 39-98.

²⁴ Koç, "Türk Din Mûsikîsi'nde Temcidler ve Sakarya İli Taraklı İlçesinde Okunan Temcid Örnekleri", s. 73-74.

²⁵ Sezikli, "Temcid", *DİA*, s. 411.

²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Eren Köksal, *Amasya'da Dinî Mûsikî Geleneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015.

²⁷ Abdi-Zade Hüseyin Hüsameddin Yaşar, *Amasya Tarihi*, Yay. Haz. Mesut Aydın ve Güler Aydın, Amasya, 2004, c. VII, s. 262.

²⁸ Yaşar, *Amasya Tarihi*, c. VII, s. 262.

Günümüze yaklaştıkça temcid okuma geleneğinin devam ettiğini görmekteyiz. Yakın geçmişin mûsikî yaşamına tanıklık eden Amasya Mahalli Türk Halk Müziği Sanatçısı Burhan Özbakır'ın aktardığına göre Amasya'da her perşembe temcid okuma geleneği vardı. Ramazan ayında ise her gün temcid okunur, münacâtlar yapılırdı. Minarede ilahiler okunurdu ve halk da bu temcidleri ilgiyle takip ederdi ve okunan temcidler ve ilahiler ile alakalı sohbetler edilir cami avlusunda ve minare civarında adeta bir "temcid meclisi" kurulurdu.²⁹ Perşembe günleri temcid okuma geleneğinin daha sonra "cuma gecesi salâsı"na dönüştüğü tahmin edilmektedir.

Yukarıda bahsedilen sabah temcidi ramazan ayları dışında da okunabiliyordu. Genellikle minarede ezandan evvel kaside veya ilahiler okunması şeklinde gerçekleşen bu temcid halk ve şehri ziyarete gelen turistler tarafından ilgiyle karşılanıyordu.³⁰

Bugün şehir genelinde temcid okuma geleneğinin yaptığımız alan araştırması sonucuna göre ne yazık ki birkaç köy ile sınırlı kaldığını ifade edebiliriz. Yirmi otuz sene evveline kadar devam eden bu geleneğin artık bu formlara vakıf olmayan ve mûsikî yönünden yetersiz din görevlileri tarafından icra edilmesini beklemek pek de doğru bir davranış olmasa gerek. Nitekim bu durum kaynak kişilerimizce de ifade edilmiştir.

Bugün Amasya'nın bazı köylerinde hala temcidler okunmaktadır. Bunlar tespit edebildiğimiz kadarıyla; Soma Köyü, Ortaköy ve Ziyaret Kasabası'dır. Buralarda geleneksel manâda bir temcid icrası bugün için mevcut değildir. Ancak Ziyaret Kasabası bu geleneğin yakın zamana kadar aslına uygun olarak icra edildiği bir yerdir. Bu köyden derlediğimiz temcid ve notası sonraki bölümde verilecektir.

Günümüzdeki temcid uygulaması ramazan aylarında sahur vakitlerinde minarede ilahiler okunması şeklindedir. Şehir merkezindeki camilerde ise sahur vakti salâ verilmektedir. Bu durum Perşembe temcidinde olduğu gibi bir temcid-salâ dönüşümü olarak algılanabilir.

Ziyaret Kasabası Tarihi

Ziyaret Kasabası Amasya tarihi boyunca önemli bir yerleşim yeri, komutanların yöneticilerin ziyaretgâhi veya bazılarının sürgün yeri, bağ ve bahçeleri ile meşhur olmuş önemli bir beldedir. Amasya'nın kuzey doğu tarafında Yeşilirmak kenarında bulunan bu beldenin eskiden sağlam bir kalesi olan Zemendu veya Semendu adları ile tarih kitaplarında ismi geçen bir belde olduğu Ziyâre ismiyle de anıldığı zikredilmektedir.³¹ Bizans zamanında gezilmeye değer bir mevki olduğu, Selçuklu sultanı Mesud'un Amasya'yı hükümet merkezi yaptığı dönemde burada bir köşkünün olduğu ve sık sık ziyaret ettiği, Selçuklu beylerinden Hoca Muhibüddin Mebdûd-i Ziyârî burada bir cami, iki hamam ve bir göl yaptırdığı ve Amasya'da ki valiliği sırasında Sultan II. Bâyezid'in burada göl inşa ettirip etrafına bağlar tesis ettirerek burayı bir Has bahçe haline getirdiği bilinmektedir.³² Ayrıca burada av yaptığı da bilinmektedir.³³

Günümüzde halk arasında Ziyere ismiyle de anılan bu beldenin suyunun güzelliği, toprağının bereketli ve havasının da meyve sebze yetiştiriciliğine uygun olması sebebiyle bağlarının güzelliği meyvelerinin lezzeti ile meşhur olmuştur. Amasya'nın lezzetiyle nam salmış elmasının en güzelleri burada yetiştirilmektedir.

Halkın müteaddib bir yaşam sürdüğü ve geleneklerin eskisi gibi yaşatılmaya çalışıldığı, yöresel kıyafetleri ve yaşam tarzları ile örfî ve dinî kurallara bağlı kalmış ve bu gelenek ve göreneklere

²⁹ Eren Köksal, Amasya Mahalli Türk Halk Müziği Sanatçısı Burhan Özbakır ile yapılan mülakatlar, 30 Mart 2015 - 2 Nisan 2015, Burhan Özbakır'ın İşyeri, Amasya; Eren Köksal, Amasya Selim Ağa Camii Emekli Müezzini Mevlidhan Seyyid Yahya Otcu ile yapılan mülakatlar, 30 Mart 2015 - 2 Nisan 2015, Amasya.

³⁰ Eren Köksal, Amasya Mahalli Türk Halk Müziği Sanatçısı Burhan Özbakır ile yapılan mülakatlar, 30 Mart 2015 - 2 Nisan 2015, Burhan Özbakır'ın İşyeri, Amasya: Bahsedilen sabah temcidi kaynak kişimiz Burhan Özbakır'ın ağabeyi Orhan Özbakır tarafından okunmuştur. Sultan Bâyezid Camii minaresinden okuduğu bir kaside ve arkasından okuduğu sabah ezanı caminin karşısında Yeşilirmak'ın diğer yakasında bulunan Konfor Palas otelinde kalan Yahudi bir turisti hayli etkilemiştir. Ezan bitene kadar nehir kenarında dolaşan turist daha sonra camiye gelerek Orhan Özbakır ile konuşmuştur.

³¹ Abdi-Zade Hüseyin Hüsameddin Yaşar, *Amasya Tarihi*, Sad. Ali Yılmaz, Mehmet Akkuş, Ankara, 1986, c. I, s. 113.

³² Yaşar, *Amasya Tarihi*, c. I, s. 116.

³³ http://www.amasyazyaret.bel.tr/index.php?modul=10_3&id=21 (Çevrimiçi), 30/04/2016.

hala yaşatan bir yerleşim yeri olan Ziyaret Kasabası sınırları içerisinde yedi adet cami³⁴ bulunmaktadır. Bu camiler geçmişten günümüze dinî mûsikî formlarının yaşatıldığı yerlerdir. Konumuz olan temcid bugün bu camilerde hala icra edilmektedir ve halk tarafından ilgiyle takip edilmektedir.

Ziyaret Kasabası'nda Temcid Kültürü

Ziyaret Kasabası dinî mûsikîmizin önemli formlarından olan temcidin hala icra edildiği bir yer olması hasebiyle çalışmamız açısından büyük önemi haizdir. Günümüzde şehir merkezindeki camilerde bile icra edilmeyen bu formun bu köyde hala icra edilmesi beldenin gelenek ve göreneklere bağlı kaldığının göstergesidir. Bu geleneği hafızasında muhafaza ederek günümüze taşıyan ve bize ulaştıran değerli kaynak kişimiz Hacı Yunus Atak Beyefendi şehrin dinî mûsikî geleneği açısından çok önemli bir hizmeti gerçekleştirmiştir. Bunu yaparken de büyük bir hassasiyetle hafızasında kayıtlı olan eserleri çevresindekilere aktarmaya çalışmış, bu eserlerin güftelerini takvim yapraklarının arkalarına yazarak köydeki camilerde görev yapan imam ve müezzinlere dağıtmış ancak onlar bu eserleri önemsememiş ve kayıt altına almamışlardır.³⁵ Kendisinden derlediğimiz temcid ve temcid ilâhîlerine geçmeden önce kasabada ki temcid okuma geleneği ile alakalı bilgileri aktarmayı uygun gördük.

Ziyaret kasabasında genel anlamda ramazan aylarında temcid okunurdu. Bu temcid Sahur vaktinde³⁶ verilir temcide kasabada bulunan dört³⁷ camide ayrı ayrı çıkılırdı. Bu camilerde görev yapan müezzinler sıra ile temcid verirdi. Temcid okumayı bilen sesi güzel başka kişiler de müezzinlere iştirak eder ve her camide en az birkaç kişi temcid için minareye çıkardı. Her caminin görevlileri haricinde bir de fahri olarak görev yapan müezzinleri mevcut idi. Bu kişiler ya eski imam veya müezzinlerden veyahut da Hacı Yunus Atak Beyefendi gibi sesi güzel mûsikîye aşına kişilerde müteşekkil idi.³⁸

Halk (genellikle köyün erkekleri) okunan temcidleri sıra ile dinler bir camide okunan temcid sona erdiğinde diğer caminin minaresi altında toplanılır, o temcid de bittiğinde diğer camilere gidilip okunan temcidler ve ilahiler dinlenirdi.³⁹ Bu vesile ile köyde bulunan camiler gezilir ve ramazanın ayrı bir güzelliği tecrübe edilirdi. Camilerde verilen vaazlarda da temcid ile alakalı konuşmalar yapılırdı.⁴⁰

Önceleri Amasya şehri genelinde olduğu gibi Ziyaret kasabasında da Ermeni vatandaşlarımız ikamet ediyorlardı. Cumhuriyet ilanı ve sonraki dönemlerde bu Ermeniler İstanbul ve farklı şehirlere göç etmişlerdir. Ziyaret kasabasında ikamet eden Ermeni Karabet Yağlıoğlu bu vatandaşlardan biridir. Hacı Yunus Atak Beyefendinin ifadesine göre terzilik ve kalaycılık yapan Karabet bu köyde okunan temcide hayran bir insanmış hatta bir gece rüyasında kendisinin temcid verdiğini görmüş. Daha sonra İstanbul'a taşınan Karabet bu köyde okunan temcidi unutamamış ve daha sonraki yıllarda ramazan aylarında Ziyaret Kasabasına temcid dinlemek için gelmiş. 1953 yılında Karabet 'in yanında terzi çırağı olarak altı ay çalıştığını ifade eden Hacı Yunus Atak, Karabet gibi bu köyün temcidinden etkilenen birçok insan olduğunu ifade ediyor.⁴¹

On beş yirmi sene evveline kadar kendisinden derlediğimiz temcidin okunduğunu ifade eden Hacı Yunus Atak daha sonraları bu temcidi icra edemeyen din görevlilerin bu geleneği sonlandırdığını üzülen ifade etmektedir.⁴² Köyün gelenek ve göreneklerini bilmeyenlerce tahrif edilen bu temcid günümüzde görevli bir müezzin tarafından güncel ilahilerin okunması suretiyle belediyenin ilan ve

³⁴ Merkez Camii, Hicabi Baba Camii ve Türbesi, Saraycık Camii, Soğukpınar Camii, Şekerci Camii, Ziyaret Göleti Camii, Toki Camii.

³⁵ Eren Köksal, Fahri Müezzin Hacı Yunus Atak ile yapılan mülâkatlar, 30-31 Ocak 2016, Hacı Yunus Atak'ın Evi, Ziyaret Kasabası.

³⁶ İmsaktan iki buçuk saat evvel temcid verilmeye başlanırdı.

³⁷ Bu camilerin sayısı günümüzde evvelce zikrettiğimiz gibi yediye çıkmıştır.

³⁸ Eren Köksal, a.g. mülâkat.

³⁹ Eren Köksal, Şekerpınar Camii İmam Hatibi Yusuf Durmaz ile yapılan mülâkat, 30 Ocak 2016, Şekerpınar Camii, Ziyaret Kasabası.

⁴⁰ Bir gün: Ziyaret Kasabası Merkez Camii'nde Çorum'dan gelen bir vaiz efendi temcid verenleri: "Gece yatağından kalkıp da bağıra bağıra temcid verenler var ya! Onların sesi Allah'ın izni ile göğe uzayacak." diyerek taltif etmiş. Vaazı dinleyen Hacı Yunus Atak Beyefendi'nin annesi bu sözleri duyunca çok duygulanmış, oğluyla gurur duyduğunu ifade etmiş.

⁴¹ Eren Köksal, Hacı Yunus Atak ile yapılan mülâkat.

⁴² Eren Köksal, a.g. mülâkat.

duyuru biriminden merkezi olarak kasabada bulunan tüm camilerden ve ilan hoparlörlerinden yayınlanması şeklinde icra edilmektedir.⁴³

Ziyaret Kasabası'nda Okunan Temcid ve Temcid İlâhileri

Hacı Yunus Atak otuz beş sene boyunca Ziyaret Kasabası camilerinde fahrî olarak müezzinlik yapmıştır. Bu süre zarfında ramazan aylarında farklı camilerde temcid vermiş ve bunu başkalarına da öğretmiştir ancak günümüzde kendisinden başka bilen kalmamıştır.

Kendisinden derlediğimiz temcidin metni şöyledir:

YA CELİL YA CABBAR

YA KERİM ALLAH YA ALLAH

YA GAFUR YA RAHİM

YA KERİM ALLAH YA ALLAH

YA AZİZ YA KERİM

YA KERİM ALLAH YA ALLAH

YA SÜBHAN-I YA BURHAN

YA RAHİM YA ALLAH

YA MÜTEKEBBİR VE'L LEYLİ VE'N NEHAR

YA CELİL ALLAH YA ALLAH

Minareye temcid okumak için çıkan ilk kişi bunu söyler. Hüseyini makamındaki serbest ölçü ile münferit olarak okunan bu temcid okunmaya başlandığında temcide iştirak edecek diğer müezzinler ve ilgili kişiler bu temcidin devamında okunacak ilahilere iştirak etmek için evlerinde çıkarlar. Daha sonra: "Bahçesinde Bülbül Şakır", "Gafil Olma Bu Dünyada Gezersen", "Cami'i Ümmiyye" isimli temcid ilahileri ve ayrıca ramazan ayı ile alakalı "Ey Bizim Allah'ımız" ilâhîsi "Kerbela'nın Yazıları" ve "Koyun İlâhîsi" cumhuran okunur ve on beş ila otuz dakika arası minareden icra yapılır.⁴⁴

Sonuç

Amasya'da ki yöresel ilahi kültürü ve temcid okuma geleneğini ele aldığımız bu çalışmada; şehrin mûsikî kültürünü hafızasında muhafaza edip günümüze taşıyan Hacı Yunus Atak Beyefendi'den derlenen Amasya İlâhileri'ni ve Temcid'ini ele aldık. Dinî mûsikîmizin önemli ve unutulmaya yüz tutmuş bir formu olan temcidin şehir tarihindeki yerini, günümüze dek nasıl ulaştığını ve tekâmülünü, şehir genelinde bu formun icra edildiği yerleri ve buralarda icra edilen temcidin tavır ve üslup bakımından gelenektekiyle uyuşup uyuşmadığını inceledik. Bu bağlamda XVII. Yy. da yaşamış bir müezzin olan Bülbül Ahmed Çelebi bu formun icrasında mahir bir zat olarak karşımıza çıkmıştır. Amasya halkının Ahmed Çelebi'nin okuduğu temciddin hayli etkilendiği ifade edilmektedir. Günümüze yaklaştıkça temcidin ramazan ayların ve Perşembe günleri icra edildiği, ramazan ayında okunan temcidin Soma, Ortaköy ve Ziyaret Kasabası dâhilinde hala okunduğu tespit edilmiştir. Ziyaret kasabasında okunan temcid ve temcid ilâhileri kaynak kişimiz Hacı Yunus Atak Beyefendi'den dinlenip kayda alınmıştır. Bu eserler notaya alınarak unutulmaya yüz tutmuş olan bir temcid, temcid kültürü ve ilahileri ve sair ilahiler yüzüne çıkartılmıştır. Yine kendisinden aldığımız temcid okuma geleneği ile alakalı bilgiler sayesinde şehrin ve özelde bu kasabanın dinî mûsikî kültürü hakkında önemli derlemeler tarafımızca yapılmış olup bu çalışma kayıt altına alınmıştır.

Hacı Yunus Atak Beyefendi bu eserlerin eğer kayıt altına alınmazsa kendisiyle birlikte üzerine toprak döküleceğini, kaybolacağını üzüntü ile ifade etmiştir. Bu sebeple kendisiyle yapmış olduğumuz bu çalışmayı çok önemsemiş, bu eserlere kendi evladı gibi baktığını ve tarafımıza emanet ettiğini ifade etmiştir. Biz de araştırmacı olarak yaptığımız işin ne kadar doğru ve yerinde bir iş olduğunu böylece tekrar tecrübe etmiş olduk. Böylece derleme faaliyetlerinin önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır. Bu vesile ile araştırmacıların bu tür çalışmalara acilen yönelmeleri gerekliliği somut bir gerçek olarak karşımıza çıkmıştır.

⁴³ Eren Köksal, Yusuf Durmaz ile yapılan mülâkat.

⁴⁴ Eren Köksal, Hacı Yunus Atak ile yapılan mülâkat.

Kaynakça

- Aktaş, Hacer, *Osmanlı'da Mübarek Gün ve Gecelerde Dinî Mûsikî*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.
- Can, Halil, "Dinî Türk Mûsikîsi Lügatı", *Mûsikî Mecmûası*, İstanbul, 1967.
- Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, 2011.
- Ezgi, Suphi, *Nazarî, Amelî Türk Mûsikîsi*, İstanbul, 1935, C. III.
- Koç, Ferdi, "Türk Din Mûsikîsi'nde Temcidler ve Sakarya İli Taraklı İlçesinde Okunan Temcid Örnekleri", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. XIII, sayı: 23, Sakarya, 2011, s. 59-74.
- Köksal, Eren, *Amasya'da Dinî Mûsikî Geleneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2015.
- Köksal, Eren, Amasya Mahalli Türk Halk Müziği Sanatçısı Burhan Özbakır ile Yapılan Mülâkatlar, 30 Mart 2015 - 2 Nisan 2015, Burhan Özbakır'ın İşyeri, Amasya.
- Köksal, Eren, Amasya Selim Ağa Camii Emekli Müezzini Mevlidhan Seyyid Yahya Otcu ile Yapılan Mülâkatlar, 30 Mart 2015 - 2 Nisan 2015, Amasya.
- Köksal, Eren, Fahri Müezzin Hacı Yunus Atak ile Yapılan Mülâkatlar, 30-31 Ocak 2016, Hacı Yunus Atak'ın Evi, Ziyaret Kasabası.
- Köksal, Eren, Şekerpınar Camii İmam Hatibi Yusuf Durmaz ile Yapılan Mülâkat, 30 Ocak 2016, Şekerpınar Camii, Ziyaret Kasabası.
- Özdamar, Mustafa, *İslambol Geleneğinde Sivil Merasimler ve Doğumdan Ölümüne Mûsikî*, İstanbul, 1997.
- Öztuna, Yılmaz, *Türk Mûsikîsi Kavram ve Terimler Ansiklopedisi*, Ankara, 2000.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih ve Deyimler Sözlüğü*, İstanbul, 1983, C. III.
- Sezikli, Ubeydullah, *Çorum'da Dinî Mûsikî Geleneği*, İstanbul, 2015.
- Sezikli, Ubeydullah, "Temcid", *DİA*, Ankara 2011, c. XXXX, s. 410-411.
- Total, Recep, *Türk Din Mûsikîmizde Na't, Tesbih ve Temcidler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994.
- Yaşar, Abdi-Zade Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, Sad. Ali Yılmaz, Mehmet Akkuş, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara, 1986.
- Yaşar, Abdi-Zade Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, Yay. Haz. Mesut Aydın ve Güler Aydın, Amasya, 2004, c. VII.
- http://www.amasyaziyaret.bel.tr/index.php?modul=10_3&id=21 (Çevrimiçi), 30/04/2016.

EKLER:

HÜSEYNÎ TEMCİD
Ya Celil Ya Cabbar

Güfte-Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Hacı Yunus Atak
Derleyen & Notaya Alan: Eren Köksal
Yöre: Amasya - Ziyaret Kasabası
30/01/2016

Serbest

Ya Ce lil Ya Cab bar Ya
Ya Ga fur Ya Ra him Ya
Ya A ziz Ya Ke rim Ya
Ya Süb han-ı Ya Bur han Ya
Ya Mü te kebbir ve'l-Leyli ve'n-Nehar Ya

2
Ke rim Al lah
Ke rim Al lah
Ke rim Al lah
Ra him Al lah
Ce lil Al lah

3
Ya Al lah

Ya Celil Ya Cabbar
Ya Kerim Allah Ya Allah

Ya Gafur Ya Rahim
Ya Kerim Allah Ya Allah

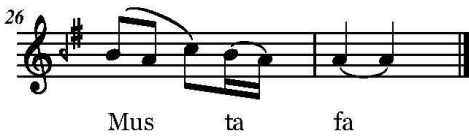
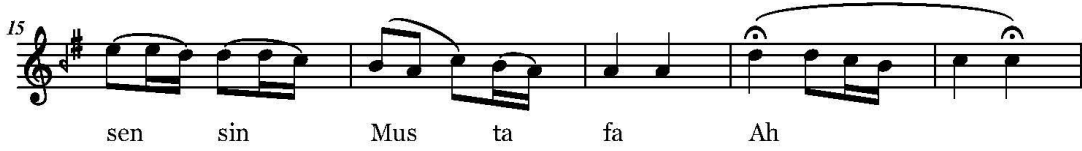
Ya Aziz Ya Kerim
Ya Kerim Allah Ya Allah

Ya Sübhan-ı Ya Burhan
Ya Rahim Allah Ya Allah

Ya Mütekebbir ve'l-Leyli ve'n-Nehar
Ya Celil Allah Ya Allah

HÜSEYNÎ GELİN ALMA İLÂHÎSİ (KINA İLÂHÎSİ)
Al Yeşil Lâlesi Tutmuş

Güfte-Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Hacı Yunus Atak
Derleyen & Notaya Alan: Eren Köksal
Yöre: Amasya - Ziyaret Kasabası
30/01/2016

Al yeşil lâlesi tutmuş
Cümle ehlin Mustafa
Bu gönüller derdinin
Dermanı sensin Mustafa
Ah, Bu gönüller derdinin
Dermanı sensin Mustafa

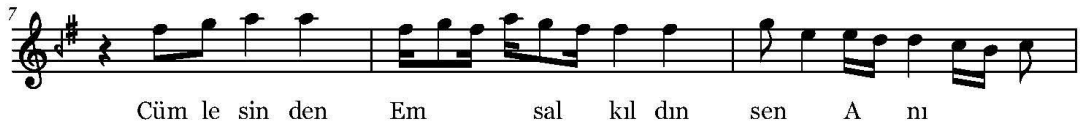
* "Mevlâm Resül'ünü Göster Göreyim" isimli gelin alma İlahisinden önce okunur.

HÜSEYİNÎ GELİN ALMA İLÂHÎSİ (KINA İLÂHÎSİ)

Hem Bize Peygamber Gönderdin Anı

Usûl: Düyek
♩ = 60

Güfte-Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Hacı Yunus Atak
Derleyen & Notaya Alan: Eren Köksal
Yöre: Amasya - Ziyaret Kasabası
30/01/2016

Hem bize peygamber gönderdin Anı
Hem indirdin ayet ayet Kur'an'ı
Cümlesinden emsal kıldın sen Anı
Mevlâm Rasül'ünü göster göreyim

Ebu Bekir yârenlerin önünde
Ömer sağ yanında Osman solunda
Ali Zülfikârın tutmuş elinde
Mevlâm Rasül'ünü göster göreyim

Mevlâm dergahına tuttum yüzünü
Affeyle kıl kabul eyle sözümü
Yarın dergahında kara yüzümü
Mevlâm Rasül'ünü göster göreyim

Al yeşil lâlesi hemen yanında
Şulesi bir gül açtı Şahında
Kırmız gül bitmiş al yanağında
Mevlâm Rasül'ünü göster göreyim

HÜSEYİNİ RAMAZAN İLÂHÎSİ
Tuğba'nın Dalları

Usûl: Nim Sofyan

Güfte-Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Hacı Yunus Atak
Derleyen & Notaya Alan: Eren Köksal
Yöre: Amasya - Ziyaret Kasabası
30/01/2016

Bir ulu ağaçtır cennette olur
Anın yaprakları âlemi bürür
Ay ile gün anın üstünde yürür
Cennette salınır Tuğba dalları

Tuğba'nın dalları her göze değmez
Anın yaprakları hep kızıl olmaz
Tatlı meyvasından yiyen usanmaz
Cennette salınır Tuğba dalları

Cennetin altından dört ırmak akar
Biri şeker şerbet biri bal akar
Muhammed köşkünden seyredip bakar
Cennette salınır Tuğba dalları

Not: Ramazan ayının ikinci haftası teravih namazında dört rekatta bir kıta olmak üzere okunur.

HÜSEYNÎ RAMAZAN İLÂHÎSİ
Ramazan Aydır Gelen

Güfte-Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Hacı Yunus Atak
Derleyen & Notaya Alan: Eren Köksal
Yöre: Amasya - Ziyaret Kasabası
30/01/2016

Ra ma zan a yı dır ge len
Ga fil ol maz Mü min o lan
Söy le me yin gıy bet ya lan
Şehr i Ra ma za na yı gel di

Ramazan aydır gelen
Gafil olmaz Mü'min olan
Söylemeyin gıybet yalan
Şehr-i Ramazan ayı geldi

Hâfızlar okur Kur'an'ı
Hem derdimin hem dermanı
On bir ayın hem sultânı
Şehr-i Ramazan ayı geldi

Evvelinde iner rahmet
Ortasında hep mağfîret
Ahir cehennemden azad
Şehr-i Ramazan ayı geldi

Hafız Numan gel zikir eyle
Dünya sana kalmaz böyle
Günahına tevbe eyle
Şehr-i Ramazan ayı geldi

*Ramazan aylarında teravih namazının her dört rekatından sonra bir kıta okunur akabinde salavat getirilir. Ramazan ayının birinci haftası son beyit "Şehr-i Ramazan ayı geldi" son haftası ise "Şehr-i Ramazan ayı gitti" diye okunur.

HÜSEYNÎ İLÂHÎ Ben Şahıma Vardım

Usûl: Sofyan
♩ = 90

Güfte: Yunus Emre - Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Beypazarlı Hâfız Yaşar Demir
Derleyen: Hacı Yunus Atak
Notaya Alan: Eren Köksal
Yöre: Amasya - Ziyaret Kasabası
30/01/2016

Ben Şa h'ı ma var dım ağ la ya ağ la ya
Hi câb et tim ba ka ma dım gö zü ne
Ha san i le Hü sey ni al muş di zi ne

Hakk' ın Di vâ nın da e lim bağ la ya
Nur dan per de si ni çek miş yü zü ne
Ye şil san cak i le ge lir Mu ham med

Hakk' ın Di vâ nın da e lim bağ la ya
Nur dan per de si ni çek miş yü zü ne
Al la hüm me Sal li Â lâ Mu ham med

Ben Şah'ıma vardım ağlaya ağlaya
Hakk'ın divânında elim bağlaya
Hakk'ın divânında elim bağlaya

Sancağı ak idi döndü yeşile
On sekiz bin âlem onunla bile
On sekiz bin âlem onunla bile

Yeşil hulle giyenler kemer kuşanır
Nur'dan sancak ile gelir Muhammed
Allahümme Salli Âlâ Muhammed

Hicâb ettim bakamadım gözüne
Nur'dan perdesini çekmiş yüziüne
Nur'dan perdesini çekmiş yüziüne

Gel günahkâr kullar affını dile
Yeşil sancak ile gelir Muhammed
Allahümme Salli Âlâ Muhammed

Derviş Yunus der ki Hakk ile tapar
Tapmayanlar doğru yolundan sapar
Tapmayanlar doğru yolundan sapar

Hasan ile Hüseyin'i almış dizine
Yeşil sancak ile gelir Muhammed
Allahümme Salli Âlâ Muhammed

Ah seni seven kullar neye usanır
Cennet-i Âlâ'da halı döşenir
Cennet-i Âlâ'da halı döşenir

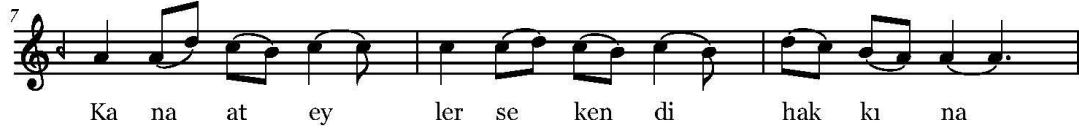
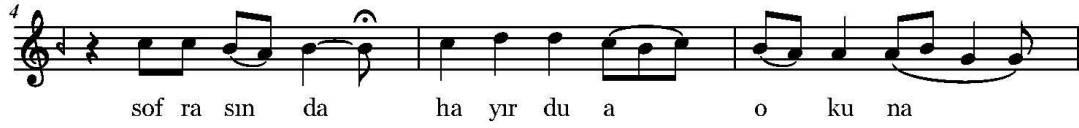
Ey Allah'ım bizi onlardan kurtar
Nur'dan sancak ile gelir Muhammed
Allahümme Salli Âlâ Muhammed

* 1958 yılında Amasya'ya vaaz için gelen Ankara Beypazarlı Hâfız Yaşar Demir tarafından Amasya Sultan II. Bâyezîd Camiinde okunmuştur. Hacı Yunus Atak bu eseri ezberine alarak temcîdlerde ve teravihlerde günümüze kadar okumuştur.

UŞŞÂK İLÂHÎ
Bir Kişi Kendin Günahdan Sakına

Usûl: Aksak
♩ = 90

Güfte-Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Hacı Yunus Atak
Derleyen & Notaya Alan: Eren Köksal
Yöre: Amasya - Ziyaret Kasabası
30/01/2016

Bir kişi kendin günahdan sakına
Sofrasında hayır dua okuna
Kanaat eylerse kendi hakına
Harama sunmayan eller yanar mı?

Bir kişi kendin havaya kaldıra
Kaldıra da alçakalara kondura
Allah korkusundan benzin soldura
Kur'an'ı okuyan diller solar mı?

Yiti derler Cehennem otuna
Tattınrlar lezzetini tadını
Zikreyle sen günde binbir adını
Secdeye bükülen beller yanar mı?

Yiti: Ateş (Yöre: Amasya)

UŞŞAK TEMCÎD İLÂHÎSİ
Gafil Olma Bu Dünyada Gezersen

Usûl: Düyek

Güfte: Yunus Emre ?????-Beste: Anonim

Kaynak Kişi: Hacı Yunus Atak

Derleyen & Notaya Alan: Eren Köksal

Yöre: Amasya - Ziyaret Kasabası

30/01/2016

Ga fil ol ma bu dün ya da ge ze sin

1.

E cel kı lı cıy la çağ lar lar se ni Hu

2.

çağ lar lar se ni Hu

5.

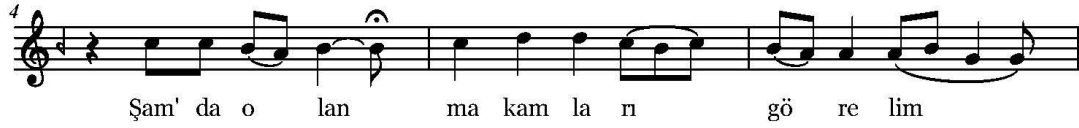
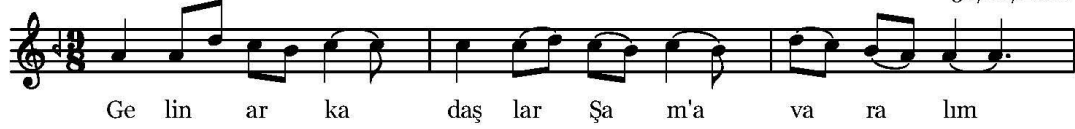
Gafil olma bu dünyada gezersen
Ecel kılıcıyla çağlarlar seni Hu
Eğer iman olmaz ise yoldaşın
Nice olur senin o garip başın Hu
Hısımın akrabaları kavim gardaşın
Bir saat evinde koymazlar seni
Yatarsın yatarsın kalkmaz olursun
Çevre yanlarına bakmaz olursun Hu

Oğluna kızına hasret kalırsın
Bir karanlık kabre koyarlar seni Hu
Eğer iman olmaz ise yoldaşın
Nice olur senin o garip başın Hu
Gafil olma bu gelenler ölürler
Arif olanları ibret alırlar Hu
Sual melekleri anda gelirler
Bir ince elekten elerler seni

UŞŞÂK TEMCÎD İLÂHÎSİ
Şam İlahisi - Cami'i Ümmiyye

Usûl: Aksak
♩ = 90

Güfte-Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Hacı Yunus Atak
Derleyen & Notaya Alan: Eren Köksal
Yöre: Amasya - Ziyaret Kasabası
30/01/2016

Gelin arkadaşlar Şam'a varalım
Şam'da olan makamları görelim
Cami'i Ümmiyye'de namaz kılalım
Ne güzel makamdır Cami'i Ümmiyye

Üç minaresi var birisi kısa
Üç yüz altmış bedel çık basa basa
Anda ezan okur Hazreti İsa
Ne güzel camidir Cami'i Ümmiyye

Altı yüz adımdır eni uzununu
Dört tarafta selâ verir müezzini
Bilemedim baharımı yazını
Ne güzel makamdır Cami'i Ümmiyye

Alimler gelirler elinde fener
Üç yüz altmış kandil hep anda yanar
Anda namaz kıldı Hazreti Ömer
Ne güzel makamdır Cami'i Ümmiyye

* "Cami'i Ümmiyye" olarak ifade edilen cami Şam'da bulunan "Emeviyye Cami'dir

SÛZNÂK TEMCİD İLÂHÎSİ
Bahçesinde Bülbül Şakır

Usûl: Yürük Semaî

Güfte-Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Hacı Yunus Atak
Derleyen & Notaya Alan: Eren Köksal
Yöre: Amasya - Ziyaret Kasabası
30/01/2016

1. Bah çe sin de bül bül şa kır
Ya Haz re ti E bu Be kir

2. Dur maz dâ im is min o kur
Yar dım ey le kı ya met te

3. is min o kur Hu Can Al lah
kı ya met te

4. Can Bir Al lah Can lar sa na
1. 2.

5. kur ban Al lah kur ban Al lah

SÛZNÂK TEMCİD İLAHİSİ
Bahçesinde Bülbül Şakır

Bahçesinde bülbül şakır
Durmaz dâim ismin okur
Ya Hazreti Ebu Bekir
Yardım eyle kıyamette

Bu dünyada çoktur Velî
Cümlesine derler Deli
Ya Hazreti İmam Ali
Yardım eyle kıyamette

Hû Can Allah Can Bir Allah
Canlar Sana kurban Allah

Hû Can Allah Can Bir Allah
Canlar Sana kurban Allah

Gökyüzünde şems-i kamer
Durmaz dâim Hakk'ı över
Ya Hazreti İmam Ömer
Yardım eyle kıyamette

Günah ettim nice nice
Ağlarım hep gündüz gece
Resulün eli Hatice
Yardım eyle kıyamette

Hû Can Allah Can Bir Allah
Canlar Sana kurban Allah

Hû Can Allah Can Bir Allah
Canlar Sana kurban Allah

Kişiyne nefsidir düşman
Ona uyan olur pişman
Ya Hazreti İmam Osman
Yardım eyle kıyamette

Şu dünyadan bir kuş uçtu
Kanaından nurlar saçtı
Muhammed dünyadan göçtü
Ağlar Muhammedim ağlar

Hû Can Allah Can Bir Allah
Canlar Sana kurban Allah

Hû Can Allah Can Bir Allah
Canlar Sana kurban Allah

* Ya Celil Ya Cabbar isimli Hüseyinî Temcid'den sonra minareden cumhur okunur.

KARCIĞAR İLÂHÎ Hey Koyun

Usûl: Sofyan

Güfte-Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Hacı Yunus Atak
Derleyen & Notaya Alan: Eren Köksal
Yöre: Amasya - Ziyaret Kasabası
30/01/2016

Hey ko yun sen ku zu kuz la ma dın mı

E te ğin al tın da giz le me dın mi

Ku zum ge lir di ye göz le me dın mi

Ağ la ma hey koyun vaz geç ku zu dan

Ağ la rım ya na rım geç mem ku zum dan

Hey koyun sen kuzu kuzlamadın mı?
Eteğin altında gizlemedin mi?
Kuzum gelir diye gözlemedin mi?
Ağlama hey koyun vazgeç kuzudan
Ağlarım yanarım geçmem kuzumdan

Sürüne sürüne sürüden kaldım
Ey çoban ben seni Allaha saldım
Yılda bir kuzumu beylere verdim
Ağlama hey koyun vazgeç kuzudan
Ağlarım yanarım geçmem kuzumdan

Ağlayı meleyi çıktım yollara
Yüzümü gözüümü sürdüm otlara
Anamı dayanır böyle dertlere
Ağlama hey koyun vazgeç kuzudan
Ağlarım yanarım geçmem kuzumdan

Hey koyun boynuna püskül takayım
Püskülün ucuna kına yakayım
Sen sallan ben boyuna bakayım
Ağlama hey koyun vazgeç kuzudan
Ağlarım yanarım geçmem kuzumdan

KARCIĞAR MERSİYE

Allah Hû Mevlâm Hû

Usûl: Sofyan

Güfte: Yûnus Emre - Beste: Anonim
 Kaynak Kişi: Hacı Yunus Atak
 Derleyen & Notaya Alan: Eren Köksal
 Yöre: Amasya - Ziyaret Kasabası
 30/01/2016

Serbest Giriş

Ah Şe hîd le rin ser çeş me si
 Ah Haz re ti A li ba ba la rı

4

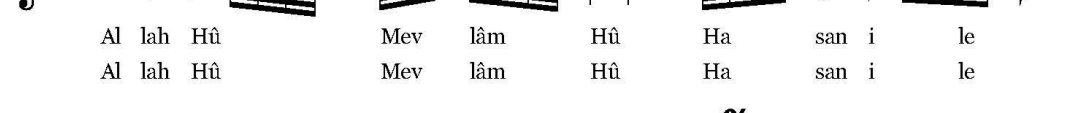
En bi yâ nın bağ rı ba şı Al lah Hû
 Mu ham med' dir de de le ri Al lah Hû

7

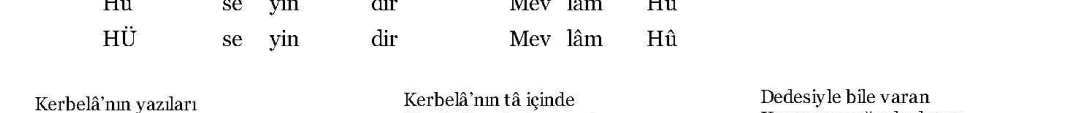
Mev lâm Hû Ev li yâ nın gö zü ya şı
 Mev lâm Hû Ar şın i ki kü pe le ri

10

Al lah Hû Mev lâm Hû Ha san i le
 Al lah Hû Mev lâm Hû Ha san i le

13

Hü se yin dir Mev lâm Hû
 HÛ se yin dir Mev lâm Hû

Kerbelâ'nın yazıları
 Şehîd düşmüş gazileri
 (Allah Hû Mevlâm Hû)
 Fatma Ana kuzuları
 (Allah Hû Mevlâm Hû)
 Hasan ile Hüseyin'dir Mevlâm Hû

Kerbelâ'nın tâ içinde
 Nur balkır siyah saçında
 (Allah Hû Mevlâm Hû)
 Yatar al kanlar içinde
 (Allah Hû Mevlâm Hû)
 Hasan ile Hüseyin'dir Mevlâm Hû

Dedesiyile bile varan
 Kevser ırmağında duran
 (Allah Hû Mevlâm Hû)
 Susuz ümmüte su veren
 (Allah Hû Mevlâm Hû)
 Hasan ile Hüseyin'dir Mevlâm Hû

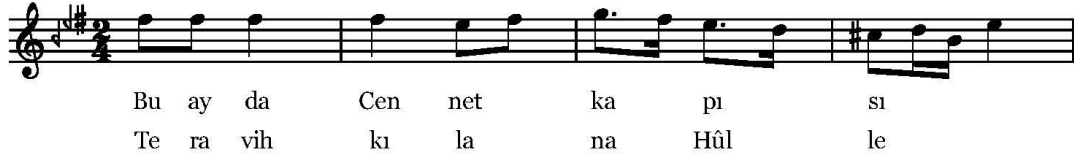
Kerbelâ'da bile taşlar
 Okur Kur'an kesik başlar
 (Allah Hû Mevlâm Hû)
 Şehîd olan o kardaşlar
 (Allah Hû Mevlâm Hû)
 Hasan ile Hüseyin'dir Mevlâm Hû

Derviş Yûnus dünya fâni
 Bizden evvel gelen kâni
 Allah Hû Mevlâm Hû
 İki cihânın sultânı
 Allah Hû Mevlâm Hû
 Hasan ile Hüseyin'dir Mevlâm Hû

SEGÂH RAMAZAN İLÂHÎSİ
Bu Ayda Cennet Kapısı Açılır Hû Mevlâm

Usûl: Nim Sofyan

Güfte-Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Hacı Yunus Atak
Derleyen & Notaya Alan: Eren Köksal
Yöre: Amasya - Ziyaret Kasabası
30/01/2016

Bu ay da Cen net ka pı sı
Te ra vih kı la na Hûl le

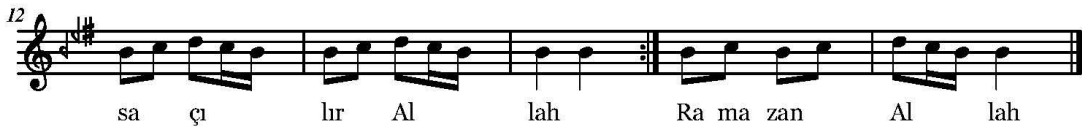

a çı lır Hû Mev lâm Cen net
bi çi lir Hû Mev lâm mer ha

lik kul la ra Rah met
ba mer ha ba Şeh ri

1. 2.

sa çı lır Al lah Ra ma zan Al lah

Bu ayda Cennet kapısı açılır Hû Mevlâm
Cennetlik kullara Rahmet saçılır Allah
Teravih kılanı hülle biçilir Hû Mevlâm
Merhaba merhaba Şehr-i Ramazan Allah (Ramazan ayının 15'ne kadar.)
Elveda(El-Fırak) elveda Şehr-i Ramazan Allah (Ramazan ayının 15'den sonra)

Not: Tuğba'nın Dalları isimli ilahiden sonra teravih namazı bitirilince okunur.
Bunu müteakip Segah Tekbir okunur.

SEGÂH RAMAZAN İLÂHÎSİ

Ey Bizim Allah'ımız

Usûl: Nim Sofyan

Güfte-Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Hacı Yunus Atak
Derleyen & Notaya Alan: Eren Köksal
Yöre: Amasya - Ziyaret Kasabası
30/01/2016

♩ = 90

Ey bi zim Al lah' ı mız
Bu dün ya dan göç me li

5
Dü ci han da şa hı mız af fey
A bı ha yat iç me li kıl köp

10
le gü na hı mız Al lah bi zi mah rum
rü den geç me li Al lah bi zi mah rum

15
ey le me af fey le gü na hı
ey le me kıl köp rü den geç me

20
mız Rab bim bi zi rüs vay ey le me
li Rab bim bi zi rüs vay ey le me

Ey bizim Allah'ımız, Dü cihanda Şah'ımız
Affeyle günahımız Allah bizi mahrum eyleme
Affeyle günahımız Rabbim bizi rüsvay eyleme

Bu dünyadan göçmeli, Ab-ı Hayat içmeli
Kıl köprüden geçmeli Allah bizi mahrum eyleme
Kıl köprüden geçmeli Rabbim bizi rüsvay eyleme

Bu dünyada ölüm var, ne gülecek hâlim var
Kabirde sualim var Allah bizi mahrum eyleme
Kabirde sualim var Rabbim bizi mahrum eyleme

Dudu'yu kafesinden, Ezberi hecesinden
Cennet derecesinde Allah bizi mahrum eyleme
Cennet derecesinde Rabbim bizi rüsvay eyleme

Ya Rabbi Entel Mevlâ, Ey Âlâlardan Âlâ
Ahirette cemâlinden Allah bizi mahrum eyleme
Affeyle günahımız Rabbim bizi rüsvay eyleme